

Műnemek és műfajok

IRODALMI FORMÁK ÉS KÓDOK

Összeállította: György Veress Imola

Segédszerkesztők: Dézsi Eleonóra, Tóth Mária Orsolya

„Az első három krajcárt még maga meglelte az anyám. Azt hitte, többet is talál a gépfiában, mert pénzért szokott varrni, s amit fizettek, mindig odarakta. Nekem a gépfi kifogyhatatlan kincses bánya volt, amelybe csak bele kell nyúlni s mindjárt van terüj asztalkám.

El is bámultam nagyon, mikor az édesanyám kutat, kutat benne, tút, gyűszűt, ollót, szalagdarabokat, zsinórt, gombot, mindent szétkotor s egyszerre csak azt mondja nagy bámulva:

- Elbújtak.
- Micsodák?
- A pénzecskék - szólt felkacagva az anyám.

Kihúzta a fiókot:

- Gyere csak kis fiam, azér' is keressük meg a gonoszakat. Huncut, huncut krajcárkák.

Leguggolt a földre s olyanformán tette le a fiókot, mintha attól félt volna, hogy kirepülnek, úgy is borította le egyszerre, mint mikor kalappal lepkét fog az ember.”

*„Elvadult tájon gázolok:
Ős, buja földön dudva, muhar.
Ezt a vad mezőt ismerem,
Ez a magyar Ugar.*

*Lehajlok a szent humuszig:
E szűzi földön valami rág.
Hej, égig-nyúló giz-gazok,
Hát nincsen itt virág?”*

„Csónakos nekifeszítette a partnak az evezőt, de a csónak nem indult. Nagyon erősen szaladtak neki idejövet a partnak, s a csónak félig szárazon volt. Valakinek ki kellett szállani belőle, hogy megemelje az orrát, s beletaszítsa a vízbe. De már ekkor hangok hallatszottak a tisztás felől. A vörösingesek visszatértek a fegyvertárból, és eloltva találták a lámpát. Eleinte azt hitték, hogy a szél fúttá el, de mikor Áts Feri megnézte, látta, hogy a lámpa kis ablaka nyitva van.”

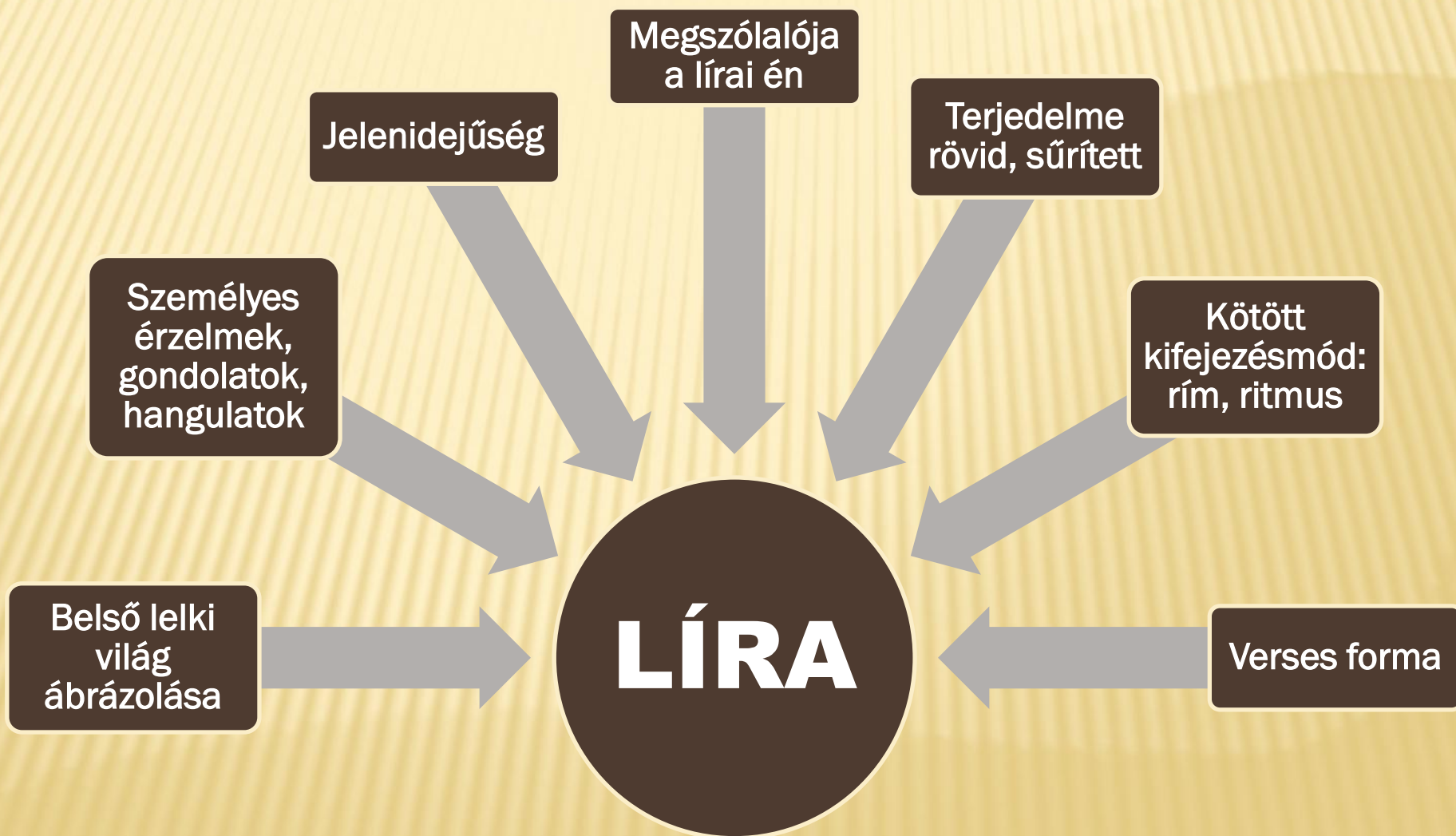
A szerző szándéka

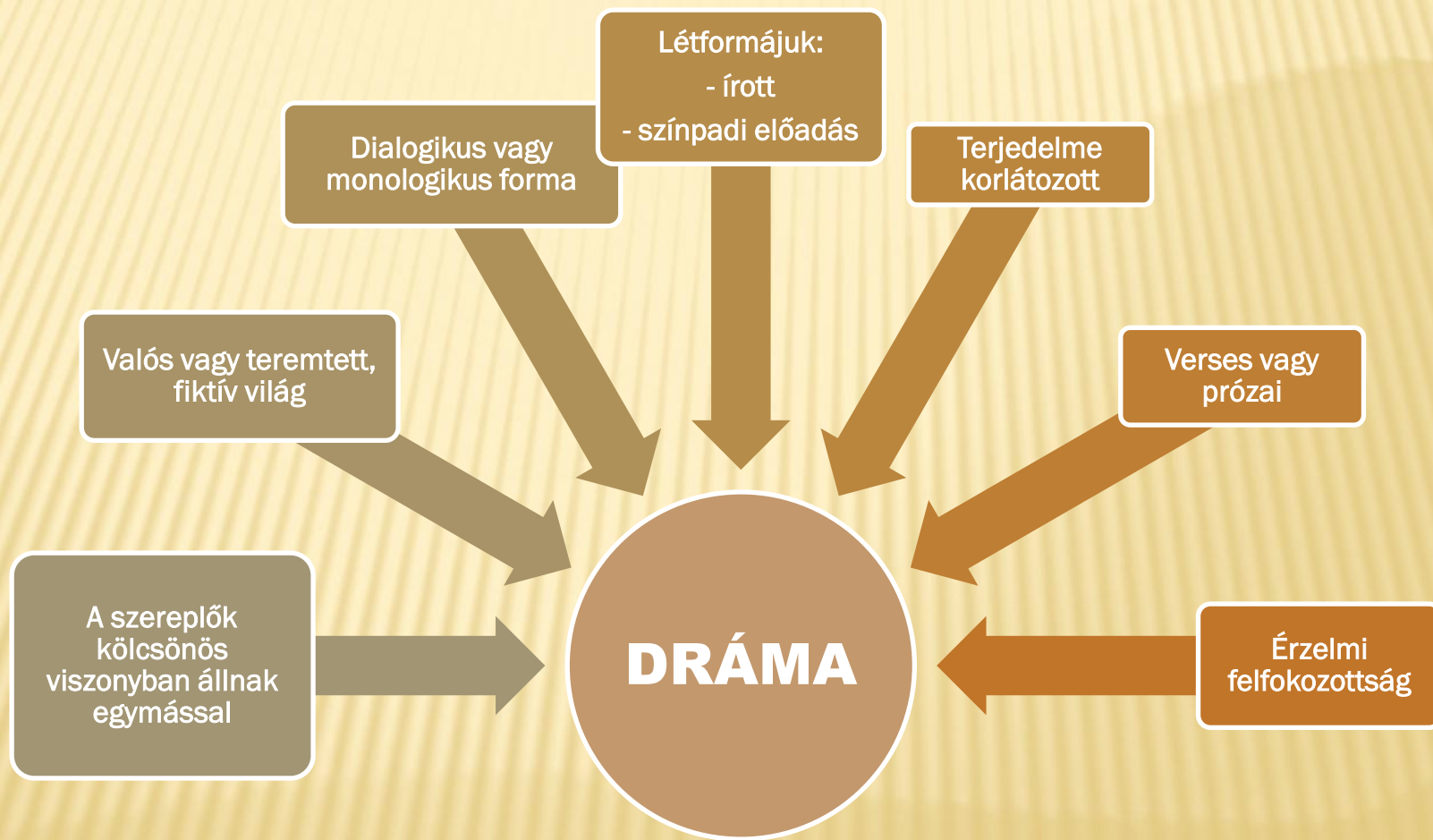
Tájékoztató szándékkal írt szövegek

Kifejező szándékkal írt szövegek

Cselekvésre hívó szövegek

-
- Léteznek átmeneti műfajok, amelyekben két vagy akár mindhárom műnem sajátosságai felfedezhetőek.

Pl. ballada

- Az irodalomban nincsenek végleges szabályok, változatlan művészi alapformák, gyakran elmosódhatnak a műnemek és műfajok közötti éles határok.

ELBESZÉLÉS

Kisepikai mű. A novellánál terjedelmesebb, mert cselekménysorozatot ábrázol, helyszínváltásokkal, az idő múlásának érzékeltetésével, ennek megfelelően viszonylag sok szereplőt megmozgat. A pontos elhatárolása a novellától és a kisregénytől szinte lehetetlen.

Pl. Mikszáth Kálmán: Az a fekete folt

NOVELLA

Rövidebb epikai műfaj, olyan tömören előadott történetet jelenít meg, melyben kevés szereplő vesz részt, az idő és tér viszonylag szűkre szabott, csak kevés (rendszerint egy) lényeges, sorsdöntő esemény fordul elő benne, és meglepően, csattanószerűen zárul. Nagy szerepe van benne a lélekábrázolásnak, de nem részletező leírások révén.

Pl. Móricz Zsigmond: Hét krajcár

BALLADA

Kis terjedelmű, verses formájú epikus alkotás, melyet énekelve adnak elő. Általában jellemző rá az eseménysor tragikus felépítettsége és a konfliktus kiélezett ábrázolása, a tipikus események tömör, szaggatott előadása, az egyéniségek tipizált megjelenítése. Az eseményeket nagyrészt drámai párbeszéddekből és lírai monológokból ismerjük meg – így drámai és lírai elemek kerülnek az epikus műfajba. Többnyire a megzavart emberi lélek magatartását mutatja be. Gyakori formai vonása a sor- és versszakismétlés.

Pl. Kőműves Kelemenné

ANEKDOTA

Rövid, csattanós, tréfás, humoros történet, amely leggyakrabban közismert történelmi személyeket jellemez, azok életrajzi epizódjait eleveníti fel a hitelesség igényével.

Pl. Jókai Mór: A huszti beteglátogatók

HIMNUSZ

Eredetileg vallásos jellegű, Istent vagy isteni hatalma(ka)t dicsőítő, hozzá(juk) segítségért fohászoló, imaszerű lírai műfaj.

Pl. Kölcsey Ferenc: Himnusz

REGÉNY

Az epika egyik fő műfaja, formája rendszerint próza. Nagy terjedelmű, általában hosszú időtartamot felölelő történetet ábrázol szerteágazó cselekménnyel, fő- és mellékszereplőkkel.

Pl. Szabó Magda: Abigél

ÓDA

Emelkedett hangú, magasztos tárgyú,
rendszerint bonyolult ritmikájú és felépítésű,
terjedelmesebb lírai költemény.

Pl. Vörösmarty Mihály: Szózat

KÖLTŐI LEVÉL

Valóságos, néven nevezett személyhez írott verses mű, amely igen változatos tartalommal, hangnemmel, formában valósulhat meg. Általános érvényű mondanivalót is megfogalmaz.

Pl. Petőfi Sándor: Arany Jánoshoz

HUMORESZK

Prózai, kisépikai műfaj. Fő jellemvonásai: karcolatszerű, rövid terjedelem és az ennek megfelelően fő vonásokra redukált kidolgozás, valamint a könnyed, derűs hangulatú humor.

Pl. Karinthy Frigyes: Röhög az egész osztály

DAL

A legegyszerűbb, legegyneműbb és legelterjedtebb lírai műfaj. Szűkebb értelemben a másképp meg nem nevezhető lírai műveket nevezik így. A leginkább szubjektív, szerkezete egyszerű, hangulata egységes, terjedelme korlátozott.

Pl. József Attila: Kertész leszek

LEÍRÓ KÖLTEMÉNY

Költői műfaj, amely elsősorban a leírás eszközeivel él. Tárnya szerint lehet táj- és jellemrajz, tárgyrajz stb.

Pl. Tóth Árpád: Körúti hajnal

EPIGRAMMA

Rövid, két- vagy négysoros költemény, melynek első szerkezeti egysége egy tényt vázol, második része pedig csattanószerű következtetés.

Pl. Janus Pannonius: Pannónia dicsérete

MŰNEMEK ÉS MŰFAJOK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA

EPIKA	LÍRA	DRÁMA
Elbeszélés	Dal	Tragédia
Novella	Leíró költemény	Komédia
Humoreszk	Költői levél	Színmű
Anekdota	Epigramma	
Regény	Óda	
	Himnusz	

Ballada – epikai műfaj, amelyre lírai és drámai sajátosságok is jellemzőek

FELADAT:

Mely műfajok betűit kevertük össze az alábbi anagrammákban?

l d a b l a

m g a a m e r i p

m s z n u i h

a e d n a o k t

o l v a l n e

Felhasznált irodalom:

- ✘ Bárdos László – Szabó B. István – Vasy Géza: *Irodalmi fogalmak kisszótára. Tanlexikon.* Korona Kiadó, 1996.

Idézetek lelőhelye:

- ✘ Ady Endre: *Mag hó alatt. Versek.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1972.
- ✘ Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1982.
- ✘ Móricz Zsigmond: *Hét krajcár.* In: Uő: *Válogatott elbeszélések.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1971.